

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Komisija za kulturo, znanost, šolstvo in šport

Ljubljana, 10. 4. 2013

Komisija Državnega sveta za kulturo, znanost, šolstvo in šport je na podlagi 20. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09 in 101/10) pripravila naslednje

M n e n j e
k obravnavi problematike plagiatorstva pri pripravi diplomskih, strokovnih in znanstvenih del ter doktorskih disertacij.

Komisija Državnega sveta za kulturo, znanost, šolstvo in šport je na 2. seji 10. 4. 2013 obravnavala problematiko plagiatorstva pri pripravi diplomskih, strokovnih in znanstvenih del ter doktorskih disertacij.

V slovenski javnosti in posledično tudi v strokovnih krogih se že kar nekaj časa pojavlja problematika plagiatorstva dodiplomskih in podiplomskih strokovnih in akademskih del. Vprašanja avtorstva oziroma ustreznega citiranja virov v diplomskih, magistrskih in doktorskih delih so sprožili novinarji v povezavi s preverjanjem kredibilnosti zlasti slovenskih politikov. Rezultati so v javnosti sprožili vrsto vprašanj o kakovosti visokošolskega izobraževanja oziroma posameznih univerz in fakultet, o merilih in standardih pri vrednotenju zaključnih pisnih izdelkov ter v splošnem glede kulture znanstvene kritike.

Uvodoma nekaj definicij pojma plagiat. Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika je plagiat tisto, "kar je prepisano, prevzeto od drugod in objavljeno, prikazano kot lastno, navadno v književnosti". Na Fakulteti za management Koper v navodilu študentom glede spoštovanja avtorskih pravic in preprečevanja plagiatorstva pri pripravi zaključnega dela piše, da je plagiat "prikaz dela drugega avtorja kot lastnega, brez navedbe imena pravega avtorja ali brez navedbe vira. Pravno gledano gre za kršitev avtorske pravice, pri kateri si nekdo lasti tuje avtorsko delo. Plagiat je kršitev moralnega upravičenja avtorja do priznanja avtorstva. Avtor ima izključno pravico do priznanja avtorstva na svojem delu." Mnenje Oddelka za pedagogiko in andragogiko na Filozofski fakulteti: "Plagiat je predstavitev dela ali idej nekoga drugega, kot da je avtorstvo naše lastno, torej ne da bi bil ustrezno prikazan tudi njihov vir. Plagiat je dejanje v nasprotju z akademsko poštenostjo." Glavni in odgovorni urednik revije *Materiali in tehnologije* Inštituta za kovinske materiale in tehnologije v nekem uvodniku pravi: "Plagiat je kraja intelektualne lastnine in dokaz, da avtor ne dosega praga kakovosti, izvirnosti in ustvarjalnosti, ki ga akademske institucije, ki financirajo znanstvene in kulturne dejavnosti, predpisujejo kot merilo za doseg kake akademske stopnje ali usposobljenosti za opravljanje kakega pomembnega dela."

Fakulteta za organizacijske vede v obvestilu študentom o avtorskih pravicah pravi, da naj bodo vse seminarske, raziskovalne in druge naloge, eseji in vsa zaključna dela, ki jih pripravlja študent v okviru študija, študentovo lastno delo. V svojih delih naj študent vedno jasno loči lastne ideje in znanje od informacij, ki jih je pridobil iz drugih virov. "Plagiatorstvo je vsako predstavljanje tujega dela kot lastno. Za opredelitev plagiata obseg plagiata ni pomemben; je lahko en stavek (ključni stavek naloge, misel) ali celotno delo."

Ob preletu nekaterih spletnih strani komisija ugotavlja, da nekatere fakultete in inštituti posebno pozornost namenjajo opozarjanju svojih študentov, da morajo biti pozorni in korektni pri pisanju svojih del, ko gre za uporabo del, študij, mnenj, ugotovitev, dosežkov tujih avtorjev. Druge spet vpeljujejo posebne seminarje o načinih in tehnikah navajanja virov. Vendar pa odvzemi znanstvenih in strokovnih naslovov ter sumi plagiatorstva v zadnjem času izpričujejo problem, ki je lasten tako visokošolskim institucijam kot celotni družbi. Še več. Odkritja plagiatorstva odpirajo nova in zlasti kritična vprašanja ter dileme, ali je slovenski visokošolski sistem dovolj transparenten in varen in ali omogoča dovolj visoko stopnjo samonadzora in samoovrednotenja nosilcev in izvajalcev visokošolskih programov ter vrednotenja in zaščite strokovnih in znanstvenih del.

Komisija ugotavlja, da plagiatorstvo ni odkritje moderne računalniške dobe, saj ga je npr. že rimski pesnik Martial prepoznal kot "ugrabitev idej", Oscar Wilde pa kot "najbolj iskreno obliko laskanja, ki jo povprečje lahko izkaže veličini". Nedvomno pa je "kopiraj in prilepi" najbolj enostaven način prepisovanja oziroma goljufanja, a hkrati tudi najbolj enostaven način za odkrivanje, še zlasti, ko vedno več fakultet za preverjanje identičnosti tekstov uporablja ustrezne računalniške programe. Vedno več fakultet se glede na njihove spletne navedbe pri obveščanju študentov naslanja na merila najprestižnejših univerz, ki imajo do plagiatorstva ničelno toleranco: izključitev in konec akademske kariere¹. Plagiatorstvo je v akademskem svetu z visokimi standardi najhujša oblika kršitve.

Komisija meni, da plagiatorstvo na splošno odseva odnos do avtorstva, tako lastnega kot tujega, je večplastna problematika in je rezultat njegove umeščenosti v določeno akademsko in družbeno okolje. Slovenija nima univerz oziroma fakultet z zelo vplivno blagovno znamko, ki bi uspešnim študentom same po sebi omogočale dobro plačane službe in obetajočo kariero. Ugotavlja, da so akademski naslovi lahko prestiž, ne zaradi znanj in sposobnosti njegovih nosilcev, ampak le kot neka formalnost za boljše delovno mesto ali funkcijo ali družbeni ugled per se, kar pa je spet povezano z nepravilnostmi, ki se kljub vnaprej določenim pogojem in zahtevam pojavljajo pri zasedbi delovnih mest in funkcij.

Ob vsem povedanem komisija izpostavlja vprašanja, ali je plagiatorstvo v Sloveniji povezano tudi z razmerjem med številom študirajočih na univerzah oziroma na drugih samostojnih visokošolskih ustanovah ter kakovostjo strokovnih in znanstvenih del, kar javnost pogosto označuje kot sistemsko spodbujanje hiperinflacije strokovnih in znanstvenih nazivov. Kako to vpliva na kakovost izobrazbe z vidika njene uporabnosti na raziskovalnem in strokovnem področju ter konkurenčnosti slovenske inteligence v mednarodnih okoljih? Je plagiatorstvo sistemski problem, kot ugotavlja npr. direktorica Inštituta za intelektualno lastnino, ali gre za le "obvezni" odstotek stranskega produkta slabosti visokošolskega sistema in ali je le-ta primerljiv z drugimi univerzami v svetu? Ali imajo visokošolske institucije statistični pregled na zavrženimi strokovnimi in znanstvenimi deli na pristojnih komisijah in ali obstajajo analize v razlogov za zavrnitve?

Komisija sicer ugotavlja, da npr. Statut Univerze v Ljubljani določa, da se diplomantu odvzame strokovni oziroma znanstveni naslov, če se po pridobitvi naslova ugotovi, da je diplomant pri zaključnem delu (diplomska naloga, magistrska naloga, doktorska disertacija), v nasprotju z uveljavljenimi načini citiranja v pomembnem delu prikazal avtorska dela drugih avtorjev kot svoje lastno delo, in da zaključno delo, ki je predpisano po študijskem programu (diplomska naloga, magistrska naloga, doktorska disertacija), v pomembnem delu ni rezultat diplomantovega lastnega dela, njegove ustvarjalnosti in dosežkov. Vendar komisija poudarja, da bi morale slovenske univerze in samostojne visokošolske institucije sistemsko nadgraditi

¹ <http://www.admin.cam.ac.uk/univ/plagiarism/examiners/index.html>;
<http://www.ox.ac.uk/students/academic/goodpractice/about/> ;
<http://isites.harvard.edu/icb/icb.do?keyword=k70847&pageid=icb.page355322>;
<http://writing.yalecollege.yale.edu/using-sources>

oziroma vpeljati strožja merila za nadzor nad avtorstvom strokovnih in znanstvenih del ter določiti strožje posledice. Še večjo pozornost bi morale nameniti ne samo formalizaciji kriterijev in postopkov pri nadzoru in kaznovanju, ampak tudi ozaveščanju in vzgoji študentov glede odnosa do avtorstva in škodljivosti plagiatorstva. Obenem bi se morala akademska skupnost samokritično zavedati, da takšna ravnanja najbolj škodijo njej sami, saj izpodkopavajo njihovo akademsko avtoriteto in integriteto. Pristojne institucije pa bi morale na podlagi konsenza med politično in strokovno javnostjo določiti standarde za ovrednotenje avtorstva in jih vpeljati v vzgojno-izobraževalni proces. Komisija še meni, da je zelo pomembno, da akademska skupnost problem rešuje znotraj in navzven nastopa dosledno kot avtonomna institucija, ne glede na poskuse zlorabe plagiatorstva za politične obračune in uveljavitev interesov posameznikov ali skupin, ki so sicer koristen povod za predstavitev problema javnosti.

* * *

Za poročevalca je bil določen predsednik komisije dr. Zoran Božič. Mnenje komisije bo predstavljeno na javni predstavitvi mnenj o Problematiki plagiatorstva pri izdelavi diplomskih del, strokovnih ter znanstvenih magisterijev in doktoratov, ki bo v Državnem zboru 17.4.2013.

Damijana Zelnik, l.r.
sekretarka

Dr. Zoran Božič, l.r.
predsednik